

مدیریت مشارکتی:
مشارکت بخش خصوصی - دولتی
در مدیریت مدارس
(ابعاد و مولفه‌ها)

تالیف:
دکتر محمد حسن حسنی شلمانی

ویراستار علمی:
دکتر ابوالفضل بختیاری
عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

انتشارات آوای نور
تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	: حسنی شلمانی، محمدحسن، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت مشارکتی: مشارکت بخش خصوصی- دولتی در مدیریت مدارس (ابعاد و مولفه‌ها) /تالیف محمدحسن حسنی شلمانی، ؛ ویراستار علمی ابوالفضل بختیاری.
مشخصات نشر	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۷۶-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: مشارکت بخش خصوصی- دولتی در مدیریت مدارس (ابعاد و مولفه‌ها).
موضوع	: مدرسه‌ها -- مدیریت و سازماندهی/ مدیران مدارس
موضوع	: مدیریت -- مشارکت کارمندان/ کار گروهی در آموزش و پرورش
شناسه افزوده	: بختیاری، ابوالفضل، ۱۳۴۵ -، ویراستار
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲۲۸۰۵LB / ۴۷م ح
رده بندی دیویی	: ۲۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۵۰۰۳۷

مدیریت مشارکتی:

مشارکت بخش خصوصی - دولتی در مدیریت مدارس (ابعاد و مولفه‌ها)

تالیف: دکتر محمدحسن حسنی شلمانی

ویراستار علمی: دکتر ابوالفضل بختیاری

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه‌آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ اول - ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ جلد

چاپ و صحافی: تایماز

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۷۶-۷

- تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹
 - تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲ / همراه: ۰۹۱۲۲۰۰۴۵۵۷
 - نمایندگی فروش ۱: تهران - خیابان انقلاب - شماره ۱۲۱۲ - فروشگاه گوتنبرگ
 - نمایندگی فروش ۲: تهران - خیابان انقلاب - پاساژ اندیشه - فروشگاه دهخدا
-

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۱۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۳
فصل اول: ابعاد مشارکت در آموزش و پرورش.....	۱۹
آراء و اندیشه‌های فلاسفه.....	۲۰
تعریف مشارکت.....	۳۷
ساختارمدارس مبتنی بر تعریف مشارکت.....	۴۰
تعریف حقوق مالکیت و شاخص اندازه‌گیری آن.....	۴۲
فصل دوم: تئوریهای مبتنی بر رویکرد نهادی در اقتصاد و مدیریت.....	۴۷
رویکرد نهادی اولیه و نوین در حوزه اقتصاد.....	۴۸
رویکرد نهادی اولیه.....	۴۸
رویکرد نهادی نوین.....	۵۱
سیر تکاملی نظریه مشارکتی در مدیریت.....	۵۵
سیستمهای همکاری.....	۵۹
مدل گروه انسانی.....	۶۲
نظریه همسازی.....	۶۳
رویکرد بوم‌شناسی سازمانی.....	۶۴
رویکرد وابستگی منابع.....	۶۵
تئوری نهادی.....	۶۶
مدل سیستم اجتماعی مدرسه.....	۶۸
مشارکت در نظریه‌های نوین مدیریت.....	۷۰

۷۰	مشارکت و فرانوگرایی.....
۷۱	مشارکت و نظریه آشفستگی.....
۷۲	مشارکت و نظریه کارآفرینی.....
۷۲	مشارکت و مدیریت کیفیت.....
۷۴	مشارکت و یادگیری سازمانی.....
۷۵	مشارکت و نظریه کایزن.....
۷۶	مشارکت و مدیریت دانش.....
۷۷	مدیریت محلی - منطقه‌ای.....
۷۹	موانع ایجاد مدیریت محلی-منطقه‌ای.....
۷۹	سه نیروی محرکه برای بهبود مدیریت محلی-منطقه‌ای.....
۸۱	مشارکت و فرهنگ سازمانی در مدارس.....
۸۴	مشارکت در ساختار نهادی مبتنی بر مالکیت.....
۹۱	فصل سوم: مشارکت بخش خصوصی - دولتی مدارس.....
۹۶	استدلال در طرفداری از مشارکت بخش خصوصی و دولتی.....
۹۸	پیامدهای منفی مشارکت بخش خصوصی و دولتی.....
۹۹	مشارکت خصوصی - دولتی و کیفیت آموزشی.....
۱۰۲	پیشینه پژوهش در زمینه مشارکت در ایران.....
۱۰۷	پیشینه مشارکت بخش خصوصی-دولتی مدارس در جهان.....
۱۰۸	پیشینه در ایالات متحده آمریکا.....
۱۱۴	پیشینه در سایر کشورها.....
۱۳۱	فصل چهارم: مولفه‌های مشارکت بخش خصوصی-دولتی در آموزش و پرورش.....
۱۳۲	مالکیت روانشناختی.....
۱۳۶	ارزش‌های مشارکتی.....

- ۱۳۸..... ساختار مشارکتی.....
- ۱۴۰..... رهبری توزیعی.....
- ۱۴۳..... فرایندهای مدیریتی.....
- ۱۴۴..... ارتباطات بین فردی.....
- ۱۴۵..... افزایش درجه توانمندی.....
- ۱۴۶..... نظارت درونی.....
- ۱۴۷..... پرداخت مشارکتی.....
- ۱۴۹..... فصل پنجم: نتایج آماری مولفه‌های مشارکت بخش خصوصی - دولتی.....
- ۱۴۹..... روش پژوهش.....
- ۱۵۰..... جامعه آماری، نمونه، شیوه نمونه‌گیری.....
- ۱۵۵..... ابزار پژوهش.....
- ۱۵۶..... پرسشنامه مشارکت در بخش خصوصی - دولتی.....
- ۱۵۸..... روش گردآوری داده‌ها.....
- ۱۵۹..... روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
- ۱۶۰..... تحلیل عاملی مواد پرسشنامه.....
- ۱۶۱..... نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه مدیریت و مالکیت.....
- ۱۶۸..... یافته‌ها.....

۱۷۲	بحث و تفسیر
۱۷۷	پیشنهادات پژوهش
۱۸۱	منابع

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱: فراوانی مدیران براساس تفکیک مناطق آموزش و پرورش شهر تهران ۱۵۲
- جدول ۲: توصیف مدیران براساس تفکیک جنسیتی ۱۵۳
- جدول ۳: فراوانی مدیران براساس نوع مدرسه ۱۵۳
- جدول ۴: توصیف مدیران براساس سابقه کار، سابقه مدیریت .. ۱۵۳
- جدول ۵: توصیف مدیران براساس سطح تحصیلات ۱۵۴
- جدول ۶: اندازه *kmo* و نتایج آزمون کرویت بارتلست ماتریس همبستگی ۱۶۱
- جدول ۷: ارزش ویژه، درصد تبیین واریانس، درصد تراکمی و ضریب اعتبار پرسشنامه ۱۶۲
- جدول ۸: میزان اشتراک مواد پرسشنامه مالکیت و مدیریت با اجرای تحلیل مولفه‌های اصلی ۱۶۳
- جدول ۹: عاملهای استخراج شده براساس مقادیر چرخش یافته ۱۶۴

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱: متغیرهای تشکیل دهنده شاخص IPRI ۴۶
- شکل ۲: مدل سیستم اجتماعی مدرسه ۶۹
- شکل ۳: چارچوب اجرای مدیریت کیفیت استراتژیک ۷۴
- شکل ۴: ابعاد یادگیری سازمانی ۷۵
- شکل ۵: چارچوب فرهنگ سازمانی ۸۳
- شکل ۶: نمودار مدیران براساس سابقه کار ۱۵۴
- شکل ۷: نمودار مدیران براساس سابقه مدیریت ۱۵۵

پیشگفتار

مشارکت بخش خصوصی - دولتی در آموزش و پرورش در دهه اخیر توسط دانشمندان، صاحبانظران و مجامع بین المللی مورد توجه قرار گرفته است. نیاز به مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش از اهمیت زیادی برخوردار است؛ چون آموزش و پرورش با حجم وسیعی از جمعیت جامعه بصورت مستقیم و غیر مستقیم در ارتباط است؛ چون مدیریت بخش دولتی به تنهایی نمی تواند نیازهای این حجم وسیع از جامعه را برآورده سازد. لذا اهمیت بخش خصوصی با مشارکت بخش دولتی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. نیاز به مشارکت بخش خصوصی - دولتی در آموزش و پرورش تا حدی است که برخی از صاحبانظران محور اصلی توسعه در آموزش و پرورش را برپایه آن استوار می دانند.

با توجه به اهمیتی که از نقش مشارکت بخش خصوصی - دولتی در آموزش و پرورش و اجزاء آن در مدارس برای توسعه بیان گردید ایجاد خصوصی سازی در مدارس بمنظور رقابت پذیری مدارس؛ بدون در نظر گرفتن تقاضای آموزشی و افزایش حق دسترسی والدین به مدارس خصوصی ممکن نیست. افزایش دسترسی والدین نیز مستلزم کاهش شهریه مدارس خصوصی برای دسترسی بیشتر خانوار می باشد. بدین منظور نیازمند ورود بخش خصوصی با شرایطی هستیم که مورد حمایت

بخش دولتی باشد. بطوریکه کاهش شهریه‌ها امکان دسترسی از طرف تقاضای آموزشی را فراهم نماید. بدین شکل شاهد رونق بازار آموزشی در فضای رقابتی خواهیم بود.

هدف کتاب حاضر، ارائه مفهومی از مشارکت است که بتواند مشارکت چندگانه ذینفعان آموزشی از جمله دولت، کارکنان مدرسه و والدین را بطور پایدار در مدارس نشان دهد. آرایش ساختار مشارکت بخش خصوصی - دولتی در آموزش و پرورش می‌تواند گامی برای توسعه آموزش و پرورش کشور شناخته شود.

لذا با استفاده از آراء و اندیشه‌های فیلسوفان در زمینه آموزش و پرورش، دو بعد مدیریتی و مالکیتی مشارکت برای ورود در رویکرد مشارکت بخش خصوصی - دولتی^۱ آموزش و پرورش مورد شناسایی قرار گرفت. برای بعد مالکیت از دیدگاه نهادی در حوزه اقتصاد استفاده گردید؛ سپس رویکرد مشارکتی و نهادی در حوزه مدیریت مورد بررسی قرار گرفتند.

همچنین با استفاده از تئوریه‌ها و مبانی نظری؛ مولفه‌های نظری مشارکت بخش خصوصی - دولتی در مدارس مورد بررسی قرار گرفت. بنابراین آموزش و پرورش نیازمند بستری است که بطور پایدار بتواند ارتباط والدین را بعنوان بهترین ناظر، با مدرسه بعنوان بهترین پاسخگو، حفظ نماید؛ بدین ترتیب با استفاده از نظرات اندیشمندان در زمینه آموزش و پرورش و بهره‌مندی از فعالیتهای موفق نهادهای بین‌المللی چون

^۱ - private and public participation

بانک جهانی، یونسکو، یونیسف و سایر نهادهای معتبر بین‌المللی در جهان و با الگوبرداری از کشورهایی که از بافت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مشابهی برخوردار هستند و با استفاده از عملکرد کشورهای موفق بدنبال ارائه مولفه‌هایی هستیم که با ترکیب مفاهیم مربوط به آن بتوان مولفه‌هایی را استخراج کرد که بیانگر تاثیرگذاری مشارکت بخش خصوصی - دولتی در مدارس باشد. این کتاب شامل پنج فصل می‌شود: در **فصل اول**، موارد مربوط به فلسفه آموزش و پرورش و دیدگاه فیلسوفانی که در زمینه آموزش و پرورش از دیدگاه جهان‌شمولی در زمینه مشارکت برخوردار بوده‌اند؛ با استفاده از زیربنای فکری فیلسوفان در زمینه آموزش و پرورش مورد استفاده قرار گرفت. بدین ترتیب ابعاد مشارکت بخش خصوصی - دولتی شناسایی شد. در **فصل دوم و سوم**، تئوری‌های مرتبط با ابعاد شناسایی شده براساس نظر فیلسوفان در دو حوزه مدیریت و اقتصاد مورد بررسی قرار گرفته است. با استفاده از تئوری‌های مورد بررسی مفاهیمی از تئوریها بعنوان مولفه‌های مشارکت بخش خصوصی - دولتی مورد بررسی قرار گرفت. در **فصل چهارم** تجارب نهادهای بین‌المللی و کشورهای موفق در زمینه مشارکت بخش خصوصی - دولتی در جهان مورد بررسی قرار گرفته است و در **فصل پنجم** با استفاده از مطالعات انجام شده در ارتباط با مبانی مشارکت بخش خصوصی - دولتی، روایی و اعتبار مولفه‌های استخراج شده در آموزش و پرورش مورد بررسی قرار گرفته است.

پیشگفتار ■ ۱۴

این کتاب برای استفاده پژوهشگران، دانشجویان در رشته‌های مدیریت آموزشی، علوم تربیتی، روانشناسی صنعتی سازمانی و دروس مرتبط با روش تحقیق، رفتار سازمانی، تعاون و بازرگانی و اقتصاد آموزش و پرورش و مشارکتهای مردمی قابل استفاده است.

با توجه به ترسیم الگوی توسعه کشور و نیاز آموزش و پرورش به ایجاد مشارکت پایدار و تجارب موجود در کشورهای موفق و نهادهای بین‌المللی امید است کتاب حاضر با ارائه رویکرد جدیدی در مشارکت پایدار، گرایش پژوهشی محققان و پژوهشگران را به سمت انجام تحقیقات گسترده در زمینه مشارکت بخش خصوصی- دولتی در آموزش و پرورش و سایر نهادها معطوف دارد.

محمد حسن حسنی شلمانی

پاییز ۱۳۹۲

مقدمه

اهمیت مشارکت در کار گروهی و تیمی بقدری مورد توجه قرار گرفته است که روانشناسان اجتماعی از قبیل دوچ و کراوس (نقل از کتبی، ۱۳۷۴، ص ۲) معتقد بودند، کشف توانمندی‌ها و پویاییهای گروه سهم عظیم دستاوردها و تاثیرات اجتماعی را بخوبی نشان داده است. اهمیت مشارکت^۲ در مباحث مدیریت نیز بقدری است که در تمام تئوریهای مدیریت اعم از تئوریهای کلاسیک، نئوکلاسیک، تئوریهای انسان‌گرایانه و رفتار سازمانی و تئوریهای هزاره سوم مشاهده می‌شود. دلیل آن نیز نیاز بشر در اجتماعی زیستن است که از ابتدای خلقت بشر همواره مشاهده می‌گردد. در واقع مشارکت از مزایای زیادی برخوردار است و موجب برآوردن نیازها می‌شود. استفاده از مشارکت کاربرد ساده خلاقانه‌ای است که در تعامل انسانی و زندگی در هر جامعه‌ای دیده می‌شود اما آنچه استفاده از آنرا سودمند و اثربخش جلوه می‌دهد چگونگی استفاده از مشارکت است.

اندیشمندان بزرگی چون **دیوئی**^۳ در ترسیم یک جامعه دموکراتیک، مشارکت افراد در جامعه را عامل مهمی تلقی می‌کردند. از نظر وی، جامعه دموکراتیک، جامعه‌ای است متعادل و یکپارچه که بر تفاهم دوسویه استوار است. تجربه جمعی کوشش مشترکی است که در آن همه شرکت‌کنندگان در تجارب یکدیگر سهیم شوند. هر اندازه مشارکت بیشتر شود امکان رشد افزونتر است. انسانها در تلاش خویش برای زیستن درمی‌یابند که زندگی گروهی یا مشارکت جمعی، به موثرترین وجهی به رفاه و تداوم حیات آنان کمک می‌کند. جامعه آموزشی **دیویی** که بر فعالیتهای مشترک دوسویه مبتنی بود، به گونه‌ای طرح‌ریزی شده بود که کانون **دموکراسی مشارکتی** را تشکیل دهد (گوتک، ۱۳۸۰، ص ۱۴۰)، اما آنچه چگونگی استفاده از مشارکت را سودمند و اثربخش جلوه‌گر می‌سازد و منجر به پایداری تلاش جمعی می‌گردد؛ این است که حقوق مالکیت در این تلاش مورد احترام واقع گردد بطوریکه اگر **نهاد مالکیت** و احترام به آن، در جامعه‌ای ضعیف باشد و از ساختار قوی

^۲-Participation^۳-Dewey,john

^۴- نهاد عبارتست از نظام سازمان یافته‌ای از روابط اجتماعی که در برگیرنده ی برخی از ارزش‌ها و فرآیندهای مشترک است و برای پاسخگویی به برخی از نیازهای اساسی جامعه بوجود آمده است.

برخوردار نباشد، خصوصی سازی و واگذاری امور به بخش غیردولتی در آن جامعه شکست خواهد خورد.

شاید این سوال بتواند اهمیت نهاد مالکیت را بخوبی تبیین کند که چرا به رغم روند رو به افزایش رشد و توسعه اقتصادی و وفور منابع هنوز فقر مطلق در بسیاری از کشورها دیده می‌شود؟ با توجه به منابع غنی در کشورهای در حال توسعه یافته، چه نوع نهادهایی برای تحقق توسعه در این کشورها مورد نیاز است؟ کوز^۵ در نظریه هزینه مبادلاتی^۶ برای پاسخ به این سوال اعتقاد بر این دارد که نهادهایی تقویت شوند تا بتوانند هزینه‌های فعالیت خود را کاهش دهند. وی معتقد است، اگر هزینه انجام یافته در یک دادو ستد بیشتر از سود آن باشد آن فعالیت اتفاق نمی‌افتد. وی ادامه می‌دهد، هنگامی فرایند کار پرهزینه باشد و حقوق مالکیت بصورتی ضعیف مورد حمایت قرارگیرد، قراردادها بسختی تعیین و اجرا می‌شود و هزینه فعالیت افزایش می‌یابد (نقل از شیرلی^۷، ۲۰۰۸، ص ۸). اهمیت استفاده از نهادها در کاهش فقر در این است که با کاهش هزینه‌ها موجب توسعه اقتصادی می‌شوند در عین حال با درگیرکردن افراد جامعه موجب ایجاد فضای اجتماعی قابلیت‌زا^۸ می‌گردند.

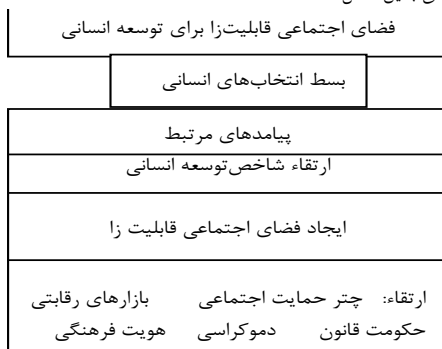
بمنظور ایجاد فضای اجتماعی قابلیت‌زا در آموزش و پرورش نیازمند شناسایی عواملی هستیم که موجب تسریع در تأمین اهداف در آموزش و پرورش شوند. از آنجا که هدف اصلی آموزش و

^۵ - کوز، رونالد Ronald Coase (متولد ۱۹۱۰) برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۱۹۹۱ به خاطر اهمیت کشف و روشنگری در زمینه هزینه‌های معاملاتی در ساختار نهادی و عملکرد نظام اقتصادی.

^۶ - هزینه مبادلاتی Transaction Costs - آن دسته از هزینه‌هایی است که افراد در فرایند مبادله اقتصادی متحمل می‌شوند تا حقوق مالکیت خود را مشخص، تعریف و تضمین کنند. پس هزینه مبادله دربرگیرنده هزینه‌های کسب اطلاعات درباره فروشنده، خریدار و کیفیت کالا یا خدمتی که مبادله می‌شود، هزینه عقد قرارداد و نظارت بر عملکرد طرف مقابل و از همه مهمتر هزینه‌های مربوط به تعریف حقوق مالکیت و تضمین اعمال این حقوق می‌باشد.

^۷ - شیرلی، مری M. Shirley - رییس موسسه رونالد کوز

^۸ - در اولین گزارش ملی توسعه انسانی بمنظور ترسیم مفهوم توسعه انسانی با تأکید بر هدف زندگی بهتر، توسعه انسانی بدین صورت تعریف شده است: توسعه انسانی فرایند بسط انتخابها در بستر فضای اجتماعی قابلیت‌زا برای دستیابی به زندگی بهتر است. چارچوب مفهومی برای فضای اجتماعی قابلیت‌زا برای توسعه انسانی بدین شکل است:

پرورش، تامین نیازهای آموزشی جامعه تا پایان سطح تحصیلات متوسطه، به طور کارآمد، عادلانه، متناسب و در حد کفایت^۹ است و باتوجه به آنکه این نیازها گسترده هستند و منابع مالی برای تامین آنها محدودند، ناگزیر باید تامین آنها دربرگیرنده سه ویژگی کارآمدی، عادلانه و متناسب بودن باشد تا امکان تامین نیازها در حد کفایت حاصل شود (نادری، ۱۳۸۹: ص ۷۰).

بسیاری از کارشناسان عقیده دارند دلیل اصلی تامین ناکافی منابع مالی آموزش و پرورش ایران چگونگی تخصیص منابع است (پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۳، ص ۶۰). بهره‌گیری نامناسب از امکانات، ناکارآمدی را به ارمغان می‌آورد که این امر، کمبود منابع یا نیازهای مالی را تشدید خواهد کرد. از این گذشته، تزریق منابع مالی بیشتر، لزوماً به توسعه کمی و کیفی آموزش کمک نخواهد کرد. توزیع ناعادلانه امکانات آموزشی و همچنین نابرابری فرصت در پیشرفت تحصیلی نیز دو موضوع جدی هستند که به بهره‌مندی مناسب همه اقشار و گروهها از آموزش و پرورش آسیب می‌رسانند (نادری^{۱۰}، ۱۳۸۹: ص ۷۰).

در این مطالعه، بمنظور تامین منابع مالی آموزش و پرورش متناسب با سه ویژگی "کارآمد بودن"^{۱۱}، "عادلانه بودن"^{۱۲} و "متناسب بودن"^{۱۳}؛ بدنبال عواملی در آموزش و پرورش هستیم که ابعاد مشارکت را مبتنی بر تخصیص بهینه منابع ترسیم نماید. ترسیم این عوامل، موجب تقویت مدیریت کارآمد در آموزش و پرورش و تعریف حق مالکیت و احترام به آن در قالب مشارکت ذینفعان آموزشی در مدارس خواهد شد؛ بطوریکه باعث تقویت تجاری‌سازی آموزش با هدف رقابت آموزشی و واگذاری امور به بخش غیردولتی گردد.

۹- کارآمدی آموزشی و توزیع عادلانه امکانات بین مناطق مختلف آموزشی.

^{۱۰}- نادری، ابوالقاسم؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران.

^{۱۱}- ایجاد شرایط رقابتی در مدارس کشور.

^{۱۲}- امکانات آموزشی به گونه ای باشد که همه افراد در حد استحقاق (نه لزوماً برابر) از آموزش مناسب

بهره مند شوند.

^{۱۳}- آموزش و پرورش متناسب با نیازهای واقعی (فعلی و آتی) جامعه و افراد باشد.

